

DOROTA POŁOWNIAK-WAWRZONEK

ORCID: 0000-0002-7417-7330

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

dorota.polowniak-wawrzonek@ujk.edu.pl

Skrzydlate słowa *ktoś widzi ciemność a. ciemność widzi* oraz ich modyfikacje we współczesnej polszczyźnie

Słowa kluczowe

skrzydlate słowa, modyfikacja, film

Keywords

winged words, modification, film

W artykule przyjmuje się, że frazeologizmy to utrwalone połączenia wielowyrazowe, wykazujące pewne nieregularności. Występują one najczęściej na płaszczyźnie znaczeniowej, np. cały związek ma metaforyczną semantykę (por. *biały kruk*), jeden z komponentów ma przenośne znaczenie (zob. *czarna rozpacz*). Rzadziej zdarzają się nieregularności fleksyjne (por. *ktoś wyszedł za mąż*) lub składniowe (zob. *ktoś ma głos*). Nieregularność może wynikać także z tego, że w składzie frazeologizmu występują wyrazy, które nie pojawiają się już w luźnych połączeniach składniowych.

Natomiast cechami skrzydlatych słów są „ich powtarzalność w wypowiedziach różnych ludzi i ustalony filologicznie związek z określonym tekstem lub wypowiedzią określonej osoby”¹. Wojciech Chlebda zwraca uwagę na cztery atrybuty skrzydlatych słów:

¹ Andrzej Maria Lewicki, „Uwagi o problemie «skrzydlatych słów»”, w: tegoż, *Studia z teorii frazeologii* (Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem, 2003), 301–306.

„autorskość, rozpowszechnienie, częstotliwość oraz utrwalenie werbalne rozumiane jako funkcja nominatywności”².

Na fakt, że istnieje możliwość ustalenia autorstwa czy pochodzenia skrzydlatych słów wskazują również inni badacze, np. Jadwiga Tarsa³, Jolanta Ignatowicz-Skowrońska⁴, Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn⁵.

Mam świadomość faktu, że w procesie utrwalania się połączenia słownego wyróżnić można kilka etapów. Mechanizmy te scharakteryzował Andrzej Maria Lewicki. Badacz pisał:

Pierwszym etapem jest pojawienie się osobliwego połączenia komponentów w akcie komunikacyjnym i przyjęcie go przez odbiorców tej wypowiedzi bez sprzeciwu i pytań. Drugim etapem jest powtórzenie tej nowej jednostki przez członków wspólnoty ściśle powiązanej, tzn. wymieniającej ze sobą komunikaty językowe. W tym etapie powtórzenia mają charakter cytatu. Członkowie wspólnoty znają w ogólnych zarysach okoliczności powstania jednostki językowej i przywołują je jako dodatkowy czynnik interpretacji. [...] Używający takich osobliwych jednostek mają świadomość tego, że naruszają kod językowy, kształtując własny subkod. Trzeci etap to rozpowszechnienie nowego połączenia wyrazów w szerszej wspólnocie językowej, tak szerokiej, że wielu jej członków nie wchodzi nigdy w bezpośrednią wymianę komunikatów i wielu nie wie nic o okolicznościach powstania jednostki. W tym etapie połączenie frazeologiczne może mieć jeszcze charakter cytatu, ale odsyłającego do nieokreślonego źródła „tak mówią”, „jak to się mówi”. Często w tym etapie nowa jednostka pojawia się w środowiskach masowej komunikacji i dziełach artystycznych. Wraz z nabraniem anonimowego charakteru połączenie zaczyna być włączane do zasobu języka. Ujawniają się wówczas szczególne przyporządkowania do zakresu desygnatów. [...] Wówczas też połączenie podlega procesom modyfikacyjnym, obejmującym derywację i wariantywność. [...] Po ukształtowaniu się [...] dominanty spośród kilku wariantów możemy mówić o utrwaleniu się jednostki frazeologicznej języka polskiego⁶.

² Wojciech Chlebda, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne* (Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2005), 151.

³ Jadwiga Tarsa, „Dyskretny urok nagłówka, czyli skrzydlate słowa na łamach dzisiejszej prasy”, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Filologia Rosyjska* 34 (1995): 102.

⁴ Jolanta Ignatowicz-Skowrońska, *Frazeologizmy jako tworzywo stylu współczesnej powieści polskiej* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2008); też, „Skrzydlate słowa Juliana Tuwima”, *Studia Językoznawcze* 14 (2015): 225–248; też, „O kilku skrzydlatych słowach Henryka Sienkiewicza”, *Studia Językoznawcze* 6 (2017): 97–106.

⁵ Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn, „«Niezdolna lekkość bytu» – skrzydlate słowa w retorycznych interpretacjach”, *Białostockie Archiwum Językowe* 16 (2016): 265–283. Por. też uwagi zawarte w innych pracach Wojciecha Chlebdy („Skrzydlate słowa a frazeologia”, w: *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Teoria. Zagadnienia ogólne*, red. Stanisław Bąba, Krzysztof Skibiński, Michał Szczyszek (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2010), 9–20) i Joanny Szerszunowicz („Konotacje intrakulturowych skrzydlatych słów w przekładzie”, *Studia Wschodniosłowiańskie* 14 (2014): 261–279).

⁶ Andrzej Maria Lewicki, „Zakres frazeologii”, w: tegoż, *Studia z teorii frazeologii*, 165–166.

We współczesnym języku polskim występują frazeologizmy, skrzydlate słowa, które powstały pod wpływem filmu, serialu⁷, piosenki⁸, języka polityki⁹, reklamy¹⁰, popularnych programów telewizyjnych i radiowych¹¹.

Jeśli chodzi o związki frazeologiczne, skrzydlate słowa utrwalone dzięki oddziaływaniu filmu, serialu telewizyjnego (np. *ktos jest kobieta pracująca (żadnej pracy się nie boi)*; *ktos jest po jasnej a. ciemnej stronie mocy*; *Bo to zła kobieta była*; *Co ty wiesz o zabijaniu*; *Nie chce mi się z tobą gadać*; *Nie kop pana, bo się spocisz!*; *Niech moc będzie z kimś*; *niemoralna propozycja*; *sami swoi*; *w tak pięknych okolicznościach przyrody*¹²), to należy zauważyć, że zazwyczaj utrwalają się tytuły filmów, seriali, fragmenty wypowiedzi ich bohaterów, fragmenty piosenek filmowych.

Rację miała Katarzyna Kłosińska, gdy wskazywała, że „źródłami frazeologizmów są [m.in.]

I.1. Językowe teksty kultury;

I.1.1. Uniwersalne językowe teksty kultury;

I.1.2. Inne językowe teksty kultury”¹³.

Badaczka objaśniała:

za (nie uniwersalne) językowe teksty kultury należy uznać dzieła literackie, filmy, teksty publicystyczne, reklamowe, memy internetowe, wypowiedzi osób powszechnie znanych (np. polityków) itp. Jak widać, grupa ta jest dość różnorodna – należą do niej

⁷ Dorota Połowniak-Wawrzonek, Agnieszka Rosińska-Mamej, „Frazeologizmy i skrzydlate słowa powstałe wskutek oddziaływania filmu”, w: *W kręgu języka i kultury*, red. Marzena Marczevska, Hanna Mijas (Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020), 129–139.

⁸ Dorota Połowniak-Wawrzonek, *Frazeologizmy i skrzydlate słowa wywodzące się z piosenek oraz modyfikacje tych połączeń (na wybranych przykładach)* (Kraków: Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, 2021).

⁹ Dorota Połowniak-Wawrzonek, *Związki frazeologiczne i skrzydlate słowa powstałe pod wpływem języka polityki oraz ich modyfikacje* (Kielce: Wydawnictwo UJK, 2020).

¹⁰ Dorota Połowniak-Wawrzonek, *Wpływ mediów na współczesną polską frazeologię* (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego 2010), 311–338.

¹¹ Tamże, 339–365.

¹² Zob. Dorota Połowniak-Wawrzonek, Agnieszka Rosińska-Mamej, „Frazeologizmy i skrzydlate słowa powstałe wskutek oddziaływania filmu”, w: *W kręgu języka i kultury*, 129–139.

¹³ Katarzyna Kłosińska, „Skąd się biorą frazeologizmy? Źródła frazeologizmów i mechanizmy frazeotwórcze”, w: *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Geneza dawnych i nowych frazeologizmów polskich*, red. Gabriela Dziamska-Lenart, Jarosław Liberek (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2016), 20. Por. też: Stanisław Bąba, Jarosław Liberek, „O sposobach pomnażania zasobu frazeologicznego współczesnej polszczyzny”, w: *tychże, Ze studiów nad frazeologią współczesnego języka polskiego* (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2011), 75–84; Katarzyna Mosiołek-Kłosińska, „Innowacje frazeologiczne jako źródło powstawania nowych jednostek leksykalnych”, w: *Problemy Frazeologii Europejskiej*, t. 5, red. Andrzej Maria Lewicki (Lublin: Norbertinum, 2002), 21–34; Grażyna Majkowska, „Źródła najnowszej frazeologii”, w: *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka. System – teksty – norma – kodyfikacja*, red. Barbara Pędzich, Dorota Zdunkiewicz-Jedynak (Warszawa: Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2011), 289–302. Zob. również: Połowniak-Wawrzonek, *Związki frazeologiczne*; *taż, Frazeologizmy i skrzydlate słowa*.

zarówno teksty tworzone z zamysłem artystycznym bądź dziennikarskim lub publicystycznym (literatura, dialogi filmowe, teksty reklam, komentarze w memach itp.), jak i spontaniczne wypowiedzi o charakterze użytkowym, które znalazły się w obiegu publicznym (za sprawą mediów)¹⁴.

Warto tu zwrócić uwagę na frazeologizmy, skrzydlate słowa wywodzące się z filmów w reżyserii Juliusza Machulskiego. Są to m.in. utrwalone związki wyrazowe: *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi*; *Kobieta mnie bije*; *Kopernik była kobietą* (*Seksmisja*); *ucho od śledzia* (*Vabank*); *Czy ja bylam z pieskiem czy bez pieska?* (*Vabank II, czyli riposta*); *ktoś kupi sobie za to waciki, coś starcza komuś na waciki* (*Kiler*); *Nie kop pana, bo się spocisz!* (*Kingsajz*). Filmy tego reżysera są „kopalnią cytatów, które przechodzą do historii”¹⁵.

Humor w filmach Juliusza Machulskiego ma swoje źródło między innymi w inteligentnych żartach opartych na zabawie językiem. [...] Dziesiątki cytatów z jego filmów weszły na stałe do polszczyzny, rozpoznajemy je bez zastanowienia. Takimi połączeniami, jak: *Ciemność widzę*, *Kobieta mnie bije*, *Kopernik była kobietą*, *Z pieskiem czy bez pieska*, *Nie kop pana, bo się spocisz!* posługujemy się na co dzień. (dostęp 06.02.2021, <https://www.kinoinfo.pl-pressbook>)

Oto kolejne opinie o reżyserze Juliuszu Machulskim i o pochodzących z jego filmów określonych połączeniach słownych:

[Jest on] drugim (po Barei) mistrzem polskiej komedii, który dostarczył nam dziesiątki tekstów, które bez trudu przeszły do powszechnego użytku”. [...] „Seksmissja” to do dziś komedia, której dialogi niejeden Polak zna na pamięć i może wypowiadać je równo z ekranowymi postaciami. Tak naprawdę cztery jego pierwsze filmy były istną kopalnią zabawnych powiedzonek i dialogów. [...] Genialny Jerzy Stuhr. Jego „*Ciemność widzę*” powtarzali za nim nieomal wszyscy. Ba, on sam to powtórzył, gdy wcielił się po latach w ośła w polskiej wersji „Shreka”. [...] „*Kobieta mnie bije*”. Dziś, trzydzieści lat później jakoś nie raz widać w filmach, jak jakaś pani bije jakiegoś pana. Spowszedniało nam. Ale wtedy to było coś. I samo bicie i późniejsze żale bohatera¹⁶.

¹⁴ Kłosińska, „Skąd się biorą frazeologizmy?”, 23–24.

¹⁵ *Kino info – premiery*, dostęp 06.02.2021, <https://www.kinoinfo.pl-pressbook>. Wśród odnotowanych w internecie „słynnych cytatów z polskich komedii” odnajdujemy m.in. frazeologizmy *ktoś ciemność widzi*, *Nie kop pana, bo się spocisz* (*Słynne cytaty z polskich komedii*, dostęp 4.02.2021, <https://fiszkoteka.pl/zestaw/650-slynnne-cytaty-z-polskich-komedii>). Natomiast wśród „kultowych cytatów z kultowych filmów” wystąpiła fraza *Nie kop pana, bo się spocisz* (*Kultowe cytaty z kultowych filmów*, dostęp 4.02.2021, <https://kultura.onet.pl/film/wiadomosci/kultowe-cytaty-z-kultowych-filmow-sprawdz-sie-z-onet-kultura/b617psr>). W internecie zarejestrowano również *10 kultowych tekstów z filmów Juliusza Machulskiego*, dostęp 4.02.2021, <https://naekranie.pl/artykuly/10-kultowych-tekstow-z-filmow-juliusza-machulskiego>.

¹⁶ *10 kultowych tekstów z filmów Juliusza Machulskiego*.

Zwroty „*Ciemność widzę, ciemność*”, „*Nie kop pana, bo się spocisz*”, czy „*Ucho od śledzia*” zagościły już na dobre w polskim języku. Zawdzięczamy je Juliuszowi Machulskiemu. [...] Juliusz Machulski udowodnił, że jest mistrzem formy i zabawy gatunkami, [...] dowcipu i bystrości obserwacji. (dostęp 5.02.2021, <https://www.polskie-radio.pl/10/2289/Artykul/793338,Juliusz-Machulski-cudowne-dziecko-polskiego-kina>)

Należy tu podkreślić, że język filmów Machulskiego cechują: „stylizacja na język potoczny, parodia werbalnych zachowań grzecznościowych, wprowadzenie poetyki absurdu oraz aluzji intertekstualnych, a także – w „*Seksmisji*” – językowe gry z nowomową¹⁷. Autorzy *Słownika filmu* podkreślają, że *Seksmisja* stała się „wielkim przebojem. [Była to] komedia science-fiction, zawierająca aluzje do systemu totalitarnego”¹⁸.

Przedmiotem badań w niniejszym artykule będzie wywodzące się z *Seksmisji* Machulskiego skrzydlate słowa *ktos widzi ciemność* a *ciemność widzi*¹⁹. Analizowane połączenie zarejestrowano w cytatach pochodzących z internetu (2021), z prasy [z „*Gazety Wyborczej*” (2003, 2009), „*Pulsu Biznesu*” (2003), „*Przeglądu Sportowego*” (2006), „*Newsweeka*” (2007)] oraz z telewizji [TVPI (2009)].

Użytkownik języka zwrócił uwagę, że „okrzyk Jerzego Stuhra, filmowego Maksa Paradysa, wszedł do potocznej polszczyzny, podobnie jak jeszcze kilka innych zwrotów z filmu – z najsłynniejszym «*ciemność widzę, widzę ciemność*»”. (dostęp 15.04.2021, <https://uwaga.tvn.pl/reportaze,2671,n/seksmisja-wciaz-trwa-oficjalna-strona-programu-uwaga-tvn,137336.html>)

W utworze filmowym, stanowiącym źródło analizowanego połączenia, komunikat – *Ciemność. Widzę ciemność. Ciemność widzę* – został wypowiedziany przez, wspomnianego w cytacie wyżej, jednego z bohaterów, odtwarzanego po mistrzowsku przez Jerzego

¹⁷ Małgorzata Miławska, „*To kłamstwo! Kopernik była kobietą!*” – sposoby budowania komizmu językowego w wybranych filmach Juliusza Machulskiego, 339, dostęp 3.02.2021, https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/27452/339-349%20Małgorzata%20Miławska_%20To%20kłamstwo.%20Kopernik%20była%20kobieta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

¹⁸ Rafał Syska, red., *Słownik filmu* (Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005), 345.

¹⁹ Skrzydlate słowa *ktos widzi ciemność* a *ciemność widzi* zostały zarejestrowane w słowniku H. Markiewicza i A. Romanowskiego (por. Henryk Markiewicz, Andrzej Romanowski, *Skrzydlate słowa. Wielki słownik cytatów polskich i obcych* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007), 258 oraz w monografii J. Bralczyka (zob. Jerzy Bralczyk, *500 zdań polskich* (Kraków: Agora, 2015), 64). Natomiast w wielu współczesnych słownikach języka polskiego oraz w licznych słownikach frazeologicznych współczesnej polszczyzny nie odnaleziono badanych skrzydlatych słów, por. Stanisław Dubisz, red., *Uniwersalny słownik języka polskiego* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003); Mirosław Bańko, red., *Inny słownik języka polskiego PWN* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000); Jerzy Bralczyk, red., *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005); Piotr Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (Warszawa: Świat Książki, 2003); Stanisław Bąba, Jarosław Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002); Anna Kłosińska, Elżbieta Sobol, Anna Stankiewicz, oprac., *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005); Arkadiusz Latusek, red., *Wielki słownik frazeologiczny* (Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2007); Elżbieta Sobol, oprac., *Słownik frazeologiczny PWN z Bralczykiem* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008).

Stuhra – filmowego Maksymiliana Paradysa – tuż po wybudzeniu z hibernacji. Podobne odczucia wizualne miał także drugi bohater, poddany wcześniej hibernacji – Albert Starski, kreowany przez Olgerda Łukaszewicza (por. jego słowa wypowiedziane tuż po przebudzeniu, które poprzedzały analizowane połączenie słowne: „Nic nie widzę, [...] nic nie widzę”). Obserwujące go kobiety wyjaśniły: „To normalne po hibernacji”. Komunikatorem tym towarzyszyła odpowiednia mimika – mruganie oczami, wyraz konsternacji na twarzy itp. Wypowiedzenie słów – *Widzę ciemność. Ciemność widzę* – było więc przede wszystkim motywowane kłopotami z widzeniem głównego bohatera filmu po przebudzeniu z hibernacji, ale poza tym Maks, realizując ten komunikat, nie kojarzył faktów; nie wiedział, czego się spodziewać w nowej sytuacji. W analizowanym połączeniu już w źródłowym utworze filmowym wystąpiła wariantywność szyku komponentów, z którą spotykamy się także w różnych realizacjach tekstowych badanego związku. Mogą tu powstawać skojarzenia z frazeologizmami: *komuś robi się a. zrobiło się ciemno a. czarno w oczach a. przed oczami; komuś ciemnieje w oczach, ktoś ma czarno a. ciemno przed oczami* itp.; z motywacją tych jednostek, w przypadku której istotna jest tego typu percepcja i jej skutki dla człowieka. Badania tekstów, w których pojawiało się pochodzące z filmu połączenie *ktoś widzi ciemność a. ciemność widzi* oraz jego modyfikacje, wykazują, że – zgodnie z tendencją właściwą dla polszczyzny – oprócz znaczenia związanego ze sferą zmysłową ujawnia się także pochodząca od niego semantyka metaforyczna. Metaforyczne znaczenie zwrotu motywowane jest m.in. negatywnymi konotacjami łączonymi z barwami *czarny, ciemny*²⁰ (por. istotne dla tych barw elementy semantyczne ‘zło’, ‘brzydota’, ‘śmierć’) oraz antropocentryzmem, ujawniającym się w języku i kulturze. U podstaw leży przecież typowy dla człowieka sposób percepcji wzrokowej rzeczywistości w ciemności (odbiega on np. od sposobu postrzegania otoczenia w tej samej sytuacji, właściwego dla niektórych zwierząt, chociażby dla sowy, kota itp.). Ludzie nie widzą w ciemności, dlatego też nie mogą wówczas sprawnie działać, tracą orientację, mogą odczuwać lęk (zaś wymienione powyżej zwierzęta widzą w ciemności lepiej niż wtedy, gdy otacza je jasność, stąd ich nocny tryb życia).

Nie zmienia to jednak faktu, że skrzydlate słowa *ktoś widzi ciemność a. ciemność widzi* rejestrowane są niejednokrotnie tylko ze znaczeniem prymarnym, tj. oznaczają, że ktoś po prostu nie widzi – ze względu np. na to, że jest niewidomy, że panują gdzieś ciemności itp.

Oto przykłady:

Tli się we mnie nadzieja, że będę widzieć świat! [tytuł]

Ciemność, widzę ciemność... To nie tylko cytat z kultowego filmu. To moja szara, a właściwie czarna rzeczywistość. Rozejrzyj się w prawo i w lewo. Świat, który nas otacza, naprawdę jest piękny, a ja chciałbym go jeszcze kiedyś zobaczyć. Na własne oczy... Kiedy czternaście lat temu zaczęły się moje problemy ze wzrokiem, w życiu

²⁰ Ryszard Tokarski, *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1995), 36–60.

bym się nie spodziewał, że ostatecznie ten wzrok stracę. Trafiłem do lekarza z ostrym zapaleniem. Podjęto leczenie farmakologiczne, ale kolejne próby odstawienia leków kończyły się nawrotem choroby i ponownym pobytem w szpitalu. Przez cały okres leczenia przeszedłem aż siedem operacji, które miały nie dopuścić do całkowitej utraty wzroku. Niestety... ciągła farmakologia, jak i ingerencja chirurgiczna pozostawiły po sobie skutki uboczne – zanik nerwów wzrokowych oraz zniszczenie płamek żółtych. (dostęp 24.04.2021, <https://www.siepomaga.pl/en/remigiusz/>)

Ciemność, *widzę ciemność* [tytuł]

Na facebooku pojawił się ciekawy film obrazujący dojazd z Myszkowa do Żarek. Kierowca komentuje całą sytuację, gdyż przy wjeździe do Żarek nie świeci żadna lampa. Od razu przyszedł mi na myśl cytat z filmu „Seksmisja” – „Ciemność, *widzę ciemność, ciemność widzę*”. (dostęp 27.02.2021, <https://zarki.pl/wiadomosci/ciemnosc-widze-ciemnosc/>)

Na razie jest jak w Seksmisji [tytuł]

„Ciemność! *Widzę ciemność. Ciemność widzę...*” – cytując słowa wypowiedziane przez Jerzego Stuhra w kultowym filmie „Seksmisja” idealnie oddają warunki panujące po zmroku na niektórych ścieżkach pieszo-rowerowych na terenie gminy Witkowo. [...] We wspomnianych miejscach, bieganiu i spacerom w godzinach wieczornych nadal towarzyszyć będą egipskie ciemności. (dostęp 24.03.2021, <https://witkowo.eu/aktualnosci/na-razie-jest-jak-w-seksmisji/>)

W przypadku znaczenia naddanego, przenośnego skrzydlatych słów *ktoś widzi ciemność*, które dotyczy sfery intelektualnej, chodzi albo o niemożność kojarzenia pewnych faktów (słowniki języka polskiego podają m.in. następującą sekundarną semantykę wyrazu *ciemność*: ‘niezrozumiałość, mętność, zawilość’²¹, ‘mrok, zło, niezrozumiałość’²²), albo o pesymistyczne postrzeganie rzeczywistości (por. znaczenia naddane frazeologizmów: *ktoś widzi coś czarno, ktoś maluje a. przedstawia coś w czarnych barwach* a. *kolorach; coś* (np. przyszłość) *maluje się* a. *przedstawia się w czarnych kolorach* oraz *czarna dziura w pamięci* itp.). W wielu kontekstach semantyka związku *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* jest zbliżona do znaczenia zwrotu *ktoś widzi coś czarno*.

Zwróćmy teraz uwagę na kilka cytatów, w których realizowane jest znaczenie naddane ‘ktoś pesymistycznie postrzega rzeczywistość’. W pierwszym komunikacie ujawnia się zarówno znaczenie prymarne związku, jak i wskazana tu naddana semantyka, por.

²¹ Witold Doroszewski, red., *Słownik języka polskiego*, t. 1 (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958), 981.

²² *Ciemność*, dostęp 24.03.2021, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/7279/ciemnosc>.

„Ciemność, *widzę ciemność*” [tytuł]

Te, już kultowe słowa z filmu „Seksmisja”, chyba najlepiej oddają nasze jesienno-zimowe położenie. Rano się budzimy – ciemno... Wracamy z pracy, szkoły – ciemno... Ciemność zaczyna nas otaczać... Pisząc te słowa, już sam zaczynam popadać w jakiś depresyjny nastrój. Wystarczy tylko ponarzekać, pomarudzić, trochę pogniewać się na otaczającą nas aurę i gotowe. Depresja już puka do naszych drzwi... Oczywiście, rozumiem, że obecna pora roku nie sprzyja dobremu samopoczuciu. (dostęp 24.03.2021, <https://ksiadznarowerze.blogspot.com/2017/11/ciemnosc-widze-ciemnosc.html>)

Podobnie jest w przypadku następnego cytatu, w którym odżywa zarówno semantyka prymarna związku, jak i znaczenie naddane ‘ktoś pesymistycznie postrzega rzeczywistość’:

Ciemność, *widzę ciemność* [tytuł]

Podobnie jak wcześniejsze cykle Grzeszykowskiej, „Negative Book” również opiera się na prostym zagraniu. Gdy odkrywamy jego tajemnicę, zaczyna trącić funeralną naiwnością i przeterminowaną symboliką. [...] Żle, źle, zawsze i wszędzie, ta nić czarna się przędzie. Grzeszykowska ślizga się po powierzchni, jednocześnie uderzając w podniosłe tony. [...] Śmierć-kobieta, biała zjawa i wszystkie odmiany czerni. [...] Czerń tworzy uniwersalne tło, zasłonę. (dostęp 18.03.2021, <https://www.dwutygodnik.com/artukul/4477-ciemnosc-widze-ciemnosc.html>)

Kolejny przykładowy komunikat, tj. tytuł *Ciemność widzę, ciemność* („Przekrój” 18.01.2007, 62), sygnuje felieton dotyczący filmu *Noc w muzeum*. Prototypem dla barwy *czarny (ciemny)* w ujęciu kwantytatywnym, tj. ze względu na ilość światła, jest *noc*, por. tytuł recenzowanego filmu. Obok znaczenia strukturalnego zwrotu ujawnia się tu semantyka naddana, czemu sprzyja m.in. informacja zawarta w kontekście połączenia, dotycząca niezbyt wysokiej oceny filmu – nie wszystkie jego aspekty oceniane są pozytywnie przez autora artykułu.

Przejdźmy teraz do cytatu, w którym ujawnia się tylko jedno ze znaczeń naddanych badanych skrzydlatych słów, tj. ‘ktoś pesymistycznie postrzega rzeczywistość’:

Maciej Szczęśny. Przyszłość? *Ciemność widzę, ciemność* [tytuł]

– Jaki jest poziom bramkarzy w ekstraklasie?

Maciej Szczęśny: – Generalnie wydawało mi się, że przez ostatnie lata poziom znacznie się pogorszył, ale w tym sezonie jest odrobinę lepiej. [...] Problem ze szkoleniem jednak jest i to duży. Dobrą robotę robią trenerzy Dawidziuk, Dowhań, Muchiński czy Młynarczyk. Ale to wciąż za mało. Dlatego patrząc w przyszłość, raczej *ciemność widzę, ciemność*. („Gazeta Wyborcza”, dodatek „Sport” 109 (2009), 8)

Oto kolejny przykład. Nagłówek „Hiszpanie *widzą ciemność*” („Rzeczpospolita” 262 (2006), 24) poprzedza artykuł, w którym opisano sytuację reprezentacji Hiszpanii po kolejnym przegranym meczu w eliminacjach do mistrzostw Europy. Autor tekstu twierdzi, że awans do mistrzostw Europy tej drużyny piłkarskiej po kolejnej porażce jest mało prawdopodobny.

W niektórych przedstawionych poniżej kontekstach ujawnia się inna naddana semantyka jednostki *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi*, tj. ‘ktoś nie wie, nie kojarzy’, por. chociażby wypowiedzenie Roberta Janowskiego skierowane do jednego z uczestników programu telewizyjnego *Jaka to melodia?*:

– Wtedy *widziałeś ciemność*. [Wypowiedź skierowana przez prowadzącego teleturniej „Jaka to melodia?” – R. Janowskiego – do pana Włodka, który grał w finale tego teleturnieju. Pan Włodek nie wygrał. Nie odgadł przy pierwszym przesłuchaniu trzech piosenek. Zdążył jedynie wrócić do jednej z nich, przesłuchać przez ostatnie dwie sekundy i odgadnąć, ale nie miał już czasu, żeby jeszcze raz przesłuchać dwie pozostałe. Janowski namawiał go wcześniej, żeby jednak odgadywał za pierwszym razem tytuł wskazanej później piosenki. Było to proste zadanie („Boys” Sabrina), ale pan Włodek nie był wówczas pewny – wtedy nie kojarzył]. (TVPI, *Jaka to melodia?*, 1.01.2009)

W niektórych cytatach ujawnia się nie tylko znaczenie naddane ‘ktoś nie wie’, lecz i znaczenie prymarne. Oto przykład. W artykule odnotowanym w piśmie „Newsweek”, sygnowanym nagłówkiem *Ciemność widzę* („Newsweek”, 6 (2007), 66), autor opisuje naukową teorię dotyczącą ciemnej materii w kosmosie. Z jednej strony nawiązuje się tu do znaczenia prymarnego wyrazu *ciemność* – w tym przypadku chodzi przecież o ‘ciemną materię’, z drugiej zaś strony ujawnia się znaczenie sekundarne skrzydlatych słów *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* – naukowcy do tej pory nie wiedzą, czym jest ciemna materia w kosmosie.

Badania wykazały, że we współczesnych tekstach połączenie *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* funkcjonuje zarówno w postaci kanonicznej, przy czym możliwa jest wariantywność szyku, jak i w formie zmodyfikowanej²³. Odnotowano np. modyfikacje wymieniane, por. chociażby innowacje: *ktoś widzi jawność*, *ktoś taniość widzi*, zawierające nowe końcowe człony o postaci tożsamej z formą komponentu pierwotnego – są to

²³ O modyfikacjach frazeologizmów we współczesnej polszczyźnie pisali m.in.: Stanisław Bąba, *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny* (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1989); Anna Pajdzińska, *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1993); Jolanta Ignatowicz-Skowrońska, *Frazeologizmy jako tworzywo stylu współczesnej powieści polskiej* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2008); Gabriela Dziamska-Lenart, *Innowacje frazeologiczne w powojennej felietonistyce polskiej* (Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia. Polonistyczne”, 2004); Agnieszka Rosińska-Mamej, Dorota Połowniak-Wawrzonek, „Nazywam się miś, tłusty miś, czyli o modyfikacjach frazeologizmów we współczesnej prasie”, *Poradnik Językowy* 4 (2019): 86–97.

mianowicie derywaty słowotwórcze z sufiksem *-ość*, pochodzące od odpowiednich przymiotników (zob. *ciemny* – *ciemność*; *jawny* – *jawność*; *tani* – *taniość*). Zarejestrowano również modyfikacje ilościowe, zob. chociażby innowację *ktos ciemność widzi nad liniowym*, zawierającą dodatkowe wyrażenie przyimkowe *nad liniowym*. Niekiedy w analizowanym tekście lub w jego otoczeniu pojawiają się sygnały odsyłające do pierwowzoru. Przykładem może być reklama telefonii komórkowej *Plus GSM*, w której dominującym elementem jest wizerunek dwóch mężczyzn, wykreowanych na wzór bohaterów *Seksmisji*; towarzysząca im kobieta również do złudzenia przypomina jedną z bohaterek filmu. We wskazanej reklamie nie może więc zaskakiwać wyeksponowana graficznie struktura słowotwórcza *plusmisja* – stworzona ona została dzięki wykorzystaniu schematu, obecnego w strukturze słowotwórczej derywatu *seksmisja*. Przejdźmy do przeglądu zapowiadanych już egzemplifikacji:

A oto komunikat zawierający modyfikację dodającą analizowanego związku:

Ciemność widzę nad liniowym [tytuł]

Weszliśmy w tydzień ważny dla losów przyszłorocznych podatków, w tym wywołującego najwięcej dyskusji podatku dochodowego od osób fizycznych. W decydującej fazie znajduje się opiniowanie rządowych projektów przez partnerów skupionych w Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych. [...] Czwartkowe posiedzenie plenarne komisji zapowiada się pesymistycznie. Zamiast uzgodnień spodziewamy się obszernego protokołu rozbieżności. [...] Marne szanse. Komisja raczej nie osiągnie porozumienia budżetowego. („Puls Biznesu” 135 (2003), 2)

Przejdźmy do tekstu, w którym pojawiła się modyfikacja wymieniająca badanego połączenia, zawierająca komponent równokształtny z wyrazem *jawność*. W przedstawionym komunikacie, dotyczącym jawności procedur w sądzie dyscyplinarnym dla prokuratorów, analizowana modyfikacja ma znaczenie naddane, metaforyczne, por.

Skandal w prokuraturze. *Widzę jawność* [tytuł]

Opisaliśmy wczoraj inowrocławskiego prokuratora Mirosława Cieślaka, który od półtora roku powinien mieć postawionych 12 zarzutów, m.in. umarzania śledztw za łapówki. Sąd dyscyplinarny prokuratorów nie uchyła mu immunitetu. [...] Trwają prace nad projektem ustawy o sądach powszechnych, [...] część tego projektu dotyczy sądu dyscyplinarnego dla prokuratorów. Teraz procedury w tym sądzie są tajne, a po wprowadzeniu zmian – będą jawne. [...] – Czy wprowadzenie jawności zagwarantuje przyspieszenie procedur, które teraz ciągną się latami? Orzekanie przy otwartej kurtynie na pewno nie zaszkodzi. („Gazeta Wyborcza” 171 (2003), 2)

Inna modyfikacja wymieniająca oraz ilościowa połączenia *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* odnajdujemy w podtytule Postęp, *widzę postęp* („Przeгляд Sportowy” 299 (2006), 5). Poprzedzony nim tekst dotyczy treningów piłkarzy Lecha Poznań, w trakcie których trener zespołu – Franciszek Smuda – zauważył progres formy głównych zawodników. Zestawienie podtytułu – modyfikacji wymieniającej (zob. nowy komponent nominalny postęp) oraz ilościowej (por. redukcję członu werbalnego²⁴) połączenia *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* – z treścią artykułu daje efekt humorystyczny. Twórca tekstu sugeruje, że tytułowy postęp, dotyczący wzrostu formy zawodników, był równie zaskakujący jak ciemność dla wybudzonego z hibernacji bohatera *Seksmisji*.

*

Badania wykazują, że połączenie słowne *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* ma dziś status skrzydlatych słów. W niektórych kontekstach związku ujawnia się jego znaczenie strukturalne, w innych realizowane są semantyki naddane, tj. ‘ktoś pesymistycznie postrzega rzeczywistość’ lub ‘ktoś nie wie, nie kojarzy’. Niekiedy odżywa zarówno znaczenie strukturalne, jak i jedno ze znaczeń naddanych. W tekstach, oprócz postaci kanonicznych związku, pojawiają się również jego modyfikacje. Zarejestrowano na przykład modyfikacje wymieniające (*ktoś widzi jawność*, *ktoś taniość widzi*, *ktoś widzi postęp*) i modyfikację dodającą (*ktoś ciemność widzi nad liniowym*). Innowacje wzmacniają inwariant.

Bibliografia

- Bąba, Stanisław. *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1989.
- Bąba, Stanisław, Jarosław Liberek. „O sposobach pomnażania zasobu frazeologicznego współczesnej polszczyzny”. W: tychże. *Ze studiów nad frazeologią współczesnego języka polskiego*, 75–84. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2011.
- Bralczyk, Jerzy. *500 zdań polskich*. Kraków: Agora, 2015.
- Chlebda, Wojciech. „Skrzydlate słowa a frazeologia”. W: Stanisław Bąba, Krzysztof Skibski, Michał Szczyszek. *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Teoria. Zagadnienia ogólne*, 9–20. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2010.
- Chlebda, Wojciech. *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2005.
- Dziamska-Lenart, Gabriela. *Innowacje frazeologiczne w powojennej felietonistyce polskiej*. Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, 2004.
- Ignatowicz-Skowrońska, Jolanta. *Frazeologizmy jako tworzywo stylu współczesnej powieści polskiej*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2008.
- Ignatowicz-Skowrońska, Jolanta. „O kilku skrzydlatych słowach Henryka Sienkiewicza”. *Studia Językoznawcze* 6 (2017): 97–106.

²⁴ W filmowym komunikacie źródłowym analizowane połączenie miało postać: – *Widzę ciemność. Ciemność widzę*. Występowały więc tu dwa człony werbalne.

- Ignatowicz-Skowrońska, Jolanta. „Skrzydlate słowa Juliana Tuwima”. *Studia Językoznawcze* 14 (2015): 225–248.
- Kłosińska, Katarzyna. „Skąd się biorą frazeologizmy? Źródła frazeologizmów i mechanizmy frazeotwórcze”. W: *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Geneza dawnych i nowych frazeologizmów polskich*, red. Gabriela Dziamska-Lenart, Jarosław Liberek, 19–54. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2016.
- Lewicki, Andrzej Maria. „Uwagi o problemie «skrzydlatych słów»”. W: tegoż, *Studia z teorii frazeologii*, 301–306. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem 2003.
- Lewicki, Andrzej Maria. „Zakres frazeologii”. W: tegoż. *Studia z teorii frazeologii*, 155–167. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem, 2003.
- Majkowska, Grażyna. „Źródła najnowszej frazeologii”. W: *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka. System – teksty – norma – kodyfikacja*, red. Barbara Pędzich, Dorota Zdunkiewicz-Jedynak, 289–302. Warszawa: Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2011.
- Markiewicz, Henryk, Andrzej Romanowski, oprac. *Skrzydlate słowa. Wielki słownik cytatów polskich i obcych*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007.
- Mosiółek-Kłosińska, Katarzyna. „Innowacje frazeologiczne jako źródło powstawania nowych jednostek leksykalnych”. W: *Problemy Frazeologii Europejskiej*. T. 5, red. Andrzej Maria Lewicki, 21–34. Lublin: Norbertinum, 2002.
- Pajdzińska, Anna. *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1993.
- Połowniak-Wawrzonek, Dorota. *Frazeologizmy i skrzydlate słowa wywodzące się z piosenek oraz modyfikacje tych połączeń (na wybranych przykładach)*. Kraków: Wydawnictwo Libron – Filip Lohner 2021.
- Połowniak-Wawrzonek, Dorota. *Wpływ mediów na współczesną polską frazeologię*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, 2010.
- Połowniak-Wawrzonek, Dorota. *Związki frazeologiczne i skrzydlate słowa powstałe pod wpływem języka polityki oraz ich modyfikacje*. Kielce: Wydawnictwo UJK, 2020.
- Połowniak-Wawrzonek, Dorota, Agnieszka Rosińska-Mamej. „Frazeologizmy i skrzydlate słowa powstałe wskutek oddziaływania filmu”. W: *W kręgu języka i kultury*, red. Marzena Marczevska, Hanna Mijas, 129–139. Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe. Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020.
- Rosińska-Mamej, Agnieszka, Dorota Połowniak-Wawrzonek. „Nazywam się miś, tłusty miś, czyli o modyfikacjach frazeologizmów we współczesnej prasie”. *Poradnik Językowy* 4 (2019): 86–97.
- Smoleń-Wawrzusiszyn, Magdalena. „«Nieznośna lekkość bytu» – skrzydlate słowa w retorycznych interpretacjach”. *Białostockie Archiwum Językowe* 16 (2016): 265–283.
- Szerszunowicz, Joanna. „Konotacje intrakulturowych skrzydlatych słów w przekładzie”. *Studia Wschodniosłowiańskie* 14 (2014): 261–279.
- Tarsa, Jadwiga. „Dyskretny urok nagłówka, czyli skrzydlate słowa na łamach dzisiejszej prasy”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Filologia Rosyjska* 34 (1995): 102.
- Tokarski, Ryszard. *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1995.

Słowniki

- Bańko, Mirosław, red. *Inny słownik języka polskiego PWN*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- Bralczyk, Jerzy, red. *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.

- Bąba, Stanisław, Jarosław Liberek. *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.
- Doroszewski, Witold, red. *Słownik języka polskiego*. T. 1–11. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958–1969.
- Dubisz, Stanisław, red. *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 1–6. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- Kłosińska, Anna, Elżbieta Sobol, Anna Stankiewicz, oprac. *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- Latusek, Arkadiusz, red. *Wielki słownik frazeologiczny*. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2007.
- Müldner-Nieckowski, Piotr. *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Świat Książki, 2003.
- Sobol, Elżbieta, oprac. *Słownik frazeologiczny PWN z Bralczykiem*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Syska, Rafał, red. *Słownik filmu*. Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005.

Netografia

- 10 kultowych tekstów z filmów Juliusza Machulskiego*. Dostęp 4.02.2021, <https://naekranie.pl/artykuly/10-kultowych-tekstow-z-filmow-juliusza-machulskiego>.
- Ciemność*. Dostęp 24.03.2021, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/7279/ciemnosc>.
- Kino info – premiery*. Dostęp 6.02.2021, <https://www.kinoinfo.pl-pressbook>.
- Kultowe cytaty z kultowych filmów*. Dostęp 4.02.2021, <https://kultura.onet.pl/film/wiadomosci/kultowe-cytaty-z-kultowych-filmow-sprawdz-sie-z-onet-kultura/b617psr>.
- Małgorzata Miławska, „*To kłamstwo! Kopernik była kobietą!*” – sposoby budowania komizmu językowego w wybranych filmach Juliusza Machulskiego, 339. Dostęp 3.02.2021, https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/27452/339-349%20Małgorzata%20Miławska_”To%20kłamstwo.%20Kopernik%20była%20kobieta.”.pdf?sequence=1&isAllowed=1.
- Słynne cytaty z polskich komedii*. Dostęp 4.02.2021, <https://fiskkoteka.pl/zestaw/650-slynnne-cytaty-z-polskich-komedii>.

Skrzydlate słowa *ktos widzi ciemność* a *ciemność widzi* oraz ich modyfikacje we współczesnej polszczyźnie

Streszczenie

We współczesnym języku polskim rejestrowane są stałe połączenia słowne powstałe dzięki wpływowi filmów i seriali telewizyjnych. Niejednokrotnie utrwalają się tytuły filmów, seriali, fragmenty wypowiedzi ich bohaterów, fragmenty piosenek filmowych. Wyróżniają się wśród nich frazeologizmy i skrzydlate słowa wywodzące się z filmów w reżyserii Juliusza Machulskiego. W niniejszym artykule badaniom poddano połączenie słowne *ktos widzi ciemność* a *ciemność widzi*, które ma dziś status skrzydlatych słów. W niektórych kontekstach związku *ktos widzi ciemność* a *ciemność widzi* ujawnia się jego znaczenie strukturalne, w innych realizowane są semantyki naddane, tj. ‘ktos pesymistycznie postrzega rzeczywistość’ lub ‘ktos nie wie,

nie kojarzy’. Niekiedy odżywa zarówno znaczenie strukturalne, jak i jedno ze znaczeń naddanych. W tekstach oprócz postaci kanonicznych związku pojawiają się również jego modyfikacje. Zarejestrowano na przykład modyfikacje wymieniające *ktoś widzi jawność*, *ktoś taniość widzi*, *ktoś widzi postęp* i modyfikację dodającą *ktoś ciemność widzi nad liniowym*. Innowacje wzmacniają inwariant.

The winged words *ktoś widzi ciemność* or *ciemność widzi* and their modifications in the contemporary Polish language

Summary

In the contemporary Polish language, there are registered stable word-groups formed under the influence of a film or a TV serial. Quite frequently, preserved are titles of films, serials, fragments of utterances of their characters, fragments of the film songs. Among them distinguishable are the phrasemes, the winged words, coming from the films directed by Juliusz Machulski. In this article the word-group *ktoś widzi ciemność* or *ciemność widzi* was investigated, which today has a status of winged words. In certain contexts, structural meaning of the phrase *ktoś widzi ciemność* or *ciemność widzi* becomes visible, while in others the superimposed meaning is conveyed, i.e. ‘someone perceives reality pessimistically’ or ‘someone doesn’t know, doesn’t get it’. Sometimes both the structural meaning and one of the superimposed meanings are revived. In the texts, besides the canonical form of the phrase, its modifications also appear. For instance, registered were the listing phrases *ktoś widzi jawność*, *ktoś taniość widzi*, *ktoś widzi postęp*, as well as an adding modification *ktoś ciemność widzi nad liniowym*. The innovations reinforce the invariant.

Cytowanie

Połowniak-Wawrzonek, Dorota. „Skrzydlate słowa *ktoś widzi ciemność* a. *ciemność widzi* oraz ich modyfikacje we współczesnej polszczyźnie”. *Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny* 21 (2022): 129–142. DOI: 10.18276/sj.2022.21-09.